

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

ตามที่ได้ออกแบบวิจัย เป็นการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ การสำรวจทางกายภาพทั่วไป เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้น - การศึกษาลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นรายหลังคาเรือน - การรวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นของผู้อยู่อาศัยมาประมวลผล โดยข้อมูลที่ได้นั้นแต่ละขั้นตอนแยกออกจากกันและมีความสัมพันธ์กันในระดับหนึ่ง ด้วยการนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 คือ การสัมภาษณ์พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และการถ่ายภาพเก็บรายละเอียดทั่วไปที่น่าสนใจ ไปใช้ในการกำหนดแนวการศึกษาสังเกตและรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่ 2 - 3 และเมื่อดำเนินการเก็บข้อมูลในขั้นตอนที่ 2 และขั้นตอนที่ 3 มาแล้ว ก็ได้กลับไปเก็บเอา ข้อมูลเพิ่มเติมในการถ่ายภาพในแง่มุมต่างๆ ของบ้านและการใช้สอยพื้นที่เพิ่มเติม ดังที่จะนำเสนอประมาณ 70 รูป โดยลำดับภาพตามเหตุการณ์ จากเรื่องราวกว้าง ๆ ทั่วไป ไปสู่เรื่องที่เฉพาะเจาะจง เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ รายละเอียดข้อมูลของขั้นตอนต่อไป

สำหรับข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 2 ที่ใช้ แบบสำรวจลักษณะที่อยู่อาศัย ด้วยการสังเกตเป็นรายหลังคาเรือน โดยผู้ช่วยวิจัย ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในลักษณะทางกายภาพและจุดประสงค์ของผู้วิจัย เป็นอย่างดีแล้ว ในหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้กำหนดขึ้น จากกรอบการวิจัยและข้อมูลทั่วไปที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 1 มาทำการสำรวจภาคสนามอีกครั้งหนึ่ง ได้ชุดข้อมูลออกมาทั้งสิ้น 98 หลังคาเรือน โดยประเมินว่าข้อมูลที่ได้อบรมคลุมลักษณะต่าง ๆ ของประชากรครัวเรือน 160 หลังคาเรือน ในชุมชนหมู่บ้าน จึงยุติการสำรวจเป็นรายหลังคาเรือนเมื่อเห็นว่า ข้อมูลที่ได้นี้ครอบคลุมลักษณะของประชากรแล้ว

และ ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 3 ที่ใช้ แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้ครอบครองและผู้อยู่อาศัย รวมทั้งความคิดเห็นที่มีต่อที่อยู่อาศัย นั้น ได้ดำเนินการโดยความร่วมมือและการสนับสนุนของประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน และ กรรมการหมู่บ้าน รวบรวมแบบสอบถามที่ตอบกลับมาตรวจสอบความถูกต้องแล้ว คัดได้ทั้งสิ้น 130 ชุด จากประชากรครัวเรือน 160 หลังคาเรือน ที่แจกแบบสอบถามให้ไป (เท่ากับ 81.25%)

ได้ใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ตั้งแต่เริ่มต้นวางแผน จนเสร็จสิ้น การดำเนินการเก็บข้อมูลทั่วไป ในช่วงเดือน ตุลาคม 2541 ถึงเดือน มกราคม 2542 เป็นเวลาประมาณ 3 เดือน โดยลงพื้นที่ปฏิบัติการทั้งหมด 8-9 ครั้ง และได้ทำการรวบรวมรายละเอียดเพิ่มเติมเฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับ ที่ดินและความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างอีก 40 ราย โดยลงพื้นที่อีก 3 ครั้ง ช่วงปลายเดือน มีนาคม 2542

จะได้นำเสนอข้อมูลทั่วไปและข้อมูลในการวิเคราะห์ เรียงตามลำดับหัวข้อในวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีภาพถ่ายลักษณะที่อยู่อาศัยในประเด็นต่างๆที่ทำการศึกษา และ ตารางแยกประเภทข้อมูลเชิงปริมาณ แสดงในภาคผนวกด้านท้ายเล่ม ดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของที่อยู่อาศัย

เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจลักษณะทั่วไปของท้องที่ที่ลงไปทำการศึกษา และการสำรวจทางกายภาพ เริ่มต้นจากการพูดคุยสอบถาม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธาน อบค. และค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหมู่บ้านที่ลงไปศึกษา ดังนี้

หมู่บ้านแหลมยาง-คอรอกสมุทร เป็นหมู่บ้านตามบัญชีรายชื่อทางราชการ หมู่ที่ 3 ของตำบลน้ำคอก อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตัวเมืองระยอง ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมือง ประมาณ 8 กิโลเมตร ทิศเหนือและทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลหนองสะพาน อำเภอบ้านค่าย ทิศใต้ติดต่อกับหมู่ที่ 1 ตำบลน้ำคอก ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลทับมา อำเภอเมืองระยอง

พื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้าน มีประมาณ 3,985 ไร่ โดยเป็นที่ทำการเกษตร สวนยางและสวนผลไม้ ประมาณ 2,975 ไร่ เป็นที่นา ประมาณ 720 ไร่ เป็นที่อยู่อาศัย ประมาณ 265 ไร่ และเป็นที่ดินสาธารณะของหมู่บ้าน 25 ไร่ ประชากรทั้งหมดของหมู่บ้าน จากข้อมูลปี 2537 มี 742 คน จำนวน 141 หลังคาเรือน ปัจจุบันมีประชากรครัวเรือนเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 160 กว่าหลังคาเรือน มีลักษณะการตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป และเริ่มเป็นกลุ่มชุมชนอยู่ในบริเวณ ถนนสายหลักที่ผ่านเข้ามาในหมู่บ้าน

การคมนาคม มีถนนที่ได้ปรับสภาพพื้นผิวเป็นคอนกรีต ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร เมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา และมีถนนลาดยางเชื่อมจากทางหลวงจังหวัดเข้ามาในหมู่บ้าน ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ที่ประมาณหลักกิโลเมตรที่ 6 จากตัวเมืองระยองออกมา เป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับที่ 3 มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีไฟฟ้าและบ่อน้ำอุปโภคบริโภคที่ถูกสุขลักษณะเกือบทุกครัวเรือน มีโทรศัพท์เป็นบางครัวเรือน จากการขยายเครือข่ายโทรศัพท์ภูมิภาค

การศึกษาของประชาชน โดยเฉลี่ยในหมู่บ้าน จบการศึกษามัธยมศึกษา การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำไร่ ทำนาและทำสวนยาง มีผู้ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง และ รับราชการ อยู่บ้างไม่มากนัก รายได้เฉลี่ยของแต่ละครอบครัวใกล้เคียงกันอยู่ในระดับปานกลาง

กิจกรรมงานพัฒนาชุมชนมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของตำบลน้ำคอก เริ่มมาตั้งแต่ปี 2524 ปัจจุบันมีเด็กที่เข้ารับการเลี้ยงดูอยู่ประมาณ 50 คน มีคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน จัดตั้งกลุ่มสตรี เมื่อปี 2530 ทำกะปิ-น้ำปลา เพื่อบริโภคเองในตอนเริ่มต้น ปัจจุบันขยายกำลังการผลิตและจำหน่ายโดยได้รับอนุญาตให้ใช้ฉลากอาหารตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา มีศูนย์สวัสดิการตลาดที่ระดมทุนจากชาวบ้าน 138 คน เป็นผู้ถือหุ้น ดำเนินการจำหน่ายสิ่งของอุปโภคบริโภค มาตั้งแต่ปี 2529 และมีกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งเมื่อปี 2530 มีกลุ่มเกษตรกรและแม่บ้านเกษตรกร ดำเนินงานแปรรูปถนอมอาหาร เพาะเห็ด ประดิษฐ์ดอกไม้จากใบยาง ฯลฯ

กิจกรรมงานสาธารณสุขมีการจัดตั้งกลุ่ม ผู้สื่อข่าวสาธารณสุขมูลฐาน และ อาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน ทำหน้าที่สนับสนุนงานสาธารณสุขด้านการกระจายข่าว ส่งเสริมงานสาธารณสุขมูลฐาน ในชุมชนหมู่บ้าน โดยมีการรณรงค์ส่งเสริมให้ราษฎรทำสามให้ได้ 100% และให้มีสุขภาพดีถ้วนหน้า เมื่อปี 2536

มีข้อมูลทางกายภาพเชิงปริมาณ ของที่อยู่อาศัยในชุมชนหมู่บ้าน
ที่ได้จากการสังเกตลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นรายหลังคาเรือน
ในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้คือ

- รูปแบบบ้าน , ผังบริเวณ , ระยะเวลา
- ขนาดที่ดิน , ขนาดตัวบ้าน , จำนวนชั้นของบ้าน
- วัสดุหลังคา , วัสดุผนัง , วัสดุพื้น ,
โครงสร้างหลัก , ประตู , หน้าต่าง , รั้วบ้าน
- การใช้สอยเนื้อที่ภายในบ้าน
- การใช้สอยเนื้อที่ภายนอกและรอบ ๆ บ้าน

ซึ่งจะได้กล่าวถึงเรียงตามหัวข้อไป

ด้วยแบบสำรวจลักษณะที่อยู่อาศัย ที่ได้สร้างขึ้นจากข้อมูลชั้นต้นมาใช้เป็นเครื่องมือ ทำการรวบรวม
ข้อมูลเกี่ยวกับ รูปแบบบ้าน พบว่า มีบ้าน แบบดั้งเดิม คือมีรูปลักษณะที่ปรากฏมาแต่เก่าก่อน เช่น หลังคาสูง
ยกพื้น ทำค้ำยันไม้ โครงสร้างและการก่อสร้างมีมาแต่เดิม จำนวน 39 หลังคาเรือน จากการสำรวจบ้าน 98
หลังคาเรือน มีบ้าน แบบสมัยใหม่ คือมีรูปลักษณะที่ปรากฏในระยะหลัง เช่น หลังคาไม่เอน ประตูอลูมิเนียม
หน้าต่างกระจก พื้นวางคิติดิน สร้างด้วยวิธีการสมัยใหม่ จำนวน 5 หลังคาเรือน จากการสำรวจบ้าน 98
หลังคาเรือน มีบ้าน แบบประยุกต์ คือมีลักษณะสมัยใหม่แต่ใช้วัสดุเก่าดั้งเดิม หรือมีลักษณะดั้งเดิมแต่ใช้วัสดุ
สมัยใหม่ จำนวน 54 หลังคาเรือน จากการสำรวจบ้าน 98 หลังคาเรือน

ในจำนวนนี้ เป็น บ้านเดี่ยว 81 หลังคาเรือน เป็น บ้านแถว 17 หลังคาเรือน ซึ่งบ้านแถวเหล่านี้
ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านแบบประยุกต์ ที่มีพื้นวางคิติดิน และ ผนังเป็นฝาไม้บ้างเป็นก่ออิฐบ้าง

ระยะห่างจากตัวบ้านถึงถนน มีความแตกต่างกันแบบกระจายตัวกันออกไป โดยที่ บ้านหลังใหม่ และ
บ้านที่ทำกิจการค้าขาย มักจะอยู่ใกล้ชิดกับแนวถนน บ้านหลังเก่า จะอยู่ลึกเข้าไปจากแนวถนนเป็นอันมาก
ซึ่งยังรักษาสภาพที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นอย่างดี มีบ้านที่อยู่ห่างในระยะ 5 เมตรจากขอบ
ถนน ประมาณ 24 หลังคาเรือน , 10-19 เมตร , 20-49 เมตร , และ 50-100 เมตร มี 14 หลัง, 13 หลัง
และ 19 หลัง ตามลำดับ นอกนั้นบ้านที่อยู่ลึกเข้าไปมากกว่า 100 เมตร และที่มีลักษณะเป็นชอยลึกเข้าไป ก็มี
ประปรายกระจายไปประมาณ 10 หลัง จากการสำรวจบ้าน 98 หลังคาเรือน
ดังปรากฏในตารางที่ 1.1, ตารางที่ 1.2 และ ตารางที่ 1.3 ตามลำดับ

สำหรับ ขนาดที่ดิน - ขนาดตัวบ้าน และจำนวนชั้น พบว่า

จากบ้านจำนวน 98 หลังคาเรือนที่ได้ทำการสำรวจ นั้น ส่วนใหญ่มีที่ดินมากกว่า 200 ตารางวา โดยมีบ้านบนที่ดิน น้อยกว่า 100 ตารางวา เพียง 13 หลัง มีบ้านบนที่ดินประมาณ 100-199 ตารางวา อยู่ประมาณ 18 หลัง และมีบ้านบนที่ดิน 200 ตารางวาขึ้นไป ถึง 67 หลัง ดังปรากฏในตารางที่ 1.4

ขนาดของตัวบ้าน จากการสำรวจบ้านจำนวน 98 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่มีขนาดอยู่ระหว่าง 50-150 ตารางเมตร โดยมีขนาดเล็กกว่า 50 ตรม. อยู่เพียง 7 หลัง, มีขนาด 50-150 ตรม. จำนวนถึง 70 หลัง มีขนาดใหญ่กว่า 150 ตรม.ขึ้นไป จำนวน 21 หลัง ดังปรากฏในตารางที่ 1.5

โดยที่ทั้งหมดนี้เป็นบ้านชั้นเดียวจำนวนรวม 78 หลัง และมีบ้านสองชั้นอยู่ 20 หลัง ดังปรากฏในตารางที่ 1.6

ส่วน วัสดุที่ใช้ก่อสร้าง นั้น ปรากฏอยู่ในตารางที่ 1.7 ถึง 1.13 พบว่า

วัสดุหลังคา เกือบทั้งหมดส่วนใหญ่ เป็น กระเบื้องใยหิน มีจำนวนถึง 85 หลัง จาก 98 หลังคาเรือน ส่วนที่เหลือยังมีทั้ง หลังคากระเบื้องว่าวผสมกับสังกะสี หลังคาสังกะสี และมีหลังคากระเบื้องโมเนีย อยู่บ้างไม่มาก

วัสดุผนัง มีผนังฝาไม้ และ ผนังก่ออิฐฉาบปูน อยู่เป็นจำนวนใกล้เคียงกัน ประมาณ 40 กว่าหลัง โดยมีการใช้วัสดุทั้งสองประกอบในบ้านหลังเดียวกันอยู่ทั่วไป และมีที่ใช้วัสดุทั้งสองแบบครึ่งต่อครึ่ง เป็นบ้านครึ่งไม้ครึ่งตึก อยู่ 6 หลัง มีบ้านที่ใช้ฝาसानไม้ไม้ขัด ที่เป็นบ้านแบบประยุกต์เน้นความสวยงาม ไม่ใช่เพราะความขาดแคลนที่ไม่สามารถหาวัสดุทดแทนได้ 2 หลัง

วัสดุพื้น สำหรับบ้านแบบดั้งเดิมทั้งหมดเป็นบ้านที่ใช้พื้นไม้ และมีบ้านแบบประยุกต์จำนวนหนึ่ง ใช้พื้นไม้รวมแล้วเป็นจำนวน 48 หลัง จากที่ได้สำรวจ 98 หลัง เป็นบ้านที่ทำพื้นคอนกรีตจำนวน 50 หลัง

ประตู แทบทั้งหมดเป็นบ้านที่ใช้ ประตูบานไม้ มีจำนวนถึง 92 หลัง มีบ้านที่ใช้ประตูเหล็กยึดอยู่จำนวน 4 หลัง เป็นบ้านที่เก็บของ ใช้ทำกิจการร้านค้า และมีบ้านที่ทำประตูเป็นกระจก-อลูมิเนียมอยู่จำนวน 2 หลัง

หน้าต่าง บ้านส่วนใหญ่ในจำนวน 98 หลังคาเรือน มีหน้าต่างที่ใช้กรอบไม้-บานไม้ เป็นจำนวน 58 หลัง ใช้กรอบไม้-บานกระจก เป็นจำนวน 33 หลัง ที่เหลืออีก 6 หลัง เป็นหน้าต่างกระจก-อลูมิเนียม

โครงสร้างหลัก บ้านแบบดั้งเดิมและบ้านแบบประยุกต์จำนวนหนึ่งยังใช้ไม้เป็นโครงสร้างหลัก มีจำนวน 54 หลัง ส่วนบ้านแบบสมัยใหม่และบ้านแบบประยุกต์ที่เหลือใช้คอนกรีตก่อสร้าง เป็นโครงสร้างหลักของบ้าน มีจำนวน 44 หลัง

รั้วบ้าน เป็นคอนกรีต-เหล็ก คือ มีเสาและฐานรั้วเป็นคอนกรีต-ใช้เหล็กเป็นรั้ว และ คอนกรีต-อิฐบล็อก รวมเป็นจำนวน 16 หลัง ส่วนที่เหลืออีก 82 หลัง เป็นส่วนใหญ่ ยังไม่มีรั้วหรือไม้กั้นรั้วเป็นแนวรั้ว

สำหรับ การใช้สอยเนื้อที่ภายใน ภายนอกและรอบ ๆบ้าน นั้น พบว่า

ภายในบ้านที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ จากที่สำรวจจำนวน 98 หลังคาเรือน ใช้ประโยชน์เฉพาะสำหรับการพักอาศัย เท่านั้น โดยมีใช้พื้นที่ภายในบ้าน ประกอบกิจกรรมอื่นๆเกี่ยวกับอาชีพ หรือ กิจกรรมนอกเหนือจากการอยู่พักอาศัย เป็นจำนวน 86 หลัง ส่วนที่เหลือ 12 หลัง ใช้ประกอบกิจการค้า จำนวน 7 หลัง และใช้ประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน คือ การรีดยางแผ่น จำนวน 3 หลัง ซึ่งอาจจะมีจำนวนจริงมากกว่านี้ แต่เนื่องจากการสำรวจนี้ใช้การสังเกตจากภายนอก จึงอาจมีความผิดพลาดไปบ้าง

ภายนอกและรอบ ๆบ้าน จากการสำรวจจำนวน 98 หลังคาเรือน มีอยู่ไม่มาก ที่ปล่อยให้ว่างไว้โดยไม่ได้ใช้ ส่วนที่ได้ใช้ประโยชน์ ของบ้านจำนวน 70 หลัง มีการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ นานา บ้านที่ใช้พื้นที่ภายใน ประกอบกิจการค้า บางหลังก็ได้ขยายมาใช้เนื้อที่ภายนอกบ้านประกอบกันด้วย และบ้านที่ประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือนของท้องถิ่นนี้ คือ การรีดยางพารา บางหลังแยกโรงรีดและตากยางแผ่น ออกมาเป็นเรือนอีกหลังหนึ่ง มีที่เก็บรักษาน้ำยาง มีสวนยางพารากระจายอยู่ทั่วไป ทั้งที่อยู่ติดกับบริเวณบ้านและอยู่ไกลออกไป เท่าที่สังเกตได้ มีการทำเกษตรกรรมลักษณะการปลูกเพื่อขาย อยู่ในบริเวณรอบ ๆบ้าน ประมาณ 15 หลัง มีบ้านที่เลี้ยงไก่เป็นกิจลักษณะอยู่ 7 หลัง และมีบ้านที่ใช้บริเวณนอกบ้านเก็บรักษาผลผลิต เช่น มีฉางข้าวหรือเรือนเก็บของนับได้ 12 หลัง ส่วนที่เก็บวางอุปกรณ์ประกอบอาชีพ เช่น เครื่องมือทำสวน และอุปกรณ์อื่นๆ เท่าที่พบเห็นมี 20 หลัง ซึ่งอาจจะไม่ตรงกับความเป็นจริง เนื่องจากเวลากลางวันที่ไปสำรวจนั้น ผู้อยู่อาศัยในบ้านได้ออกไปทำงานประกอบอาชีพข้างนอก จึงสังเกตไม่พบอุปกรณ์เครื่องมือที่นำไปใช้ประกอบอาชีพ

สำหรับการใช้ประโยชน์ที่ไม่เกี่ยวกับอาชีพ แต่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเพื่อการอุปโภค บริโภคในครัวเรือน เช่น การใช้เนื้อที่นอกบ้านทำแท้งก์ที่เก็บน้ำหรือใส่โอ่งวาง การปลูกผักสวนครัว นั้น ได้พบเห็นอยู่ทั่วไป ควบคู่กับ การทำที่นั่งเล่นนอกบ้านทั้งเป็นศาลาและเป็นที่นั่งใต้ร่มไม้ และทำที่จอดเก็บรถยนต์ข้างบ้าน

สิ่งที่ปรากฏอยู่ในตารางที่ 1.14 และ 1.15

4.2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยทางสังคมของผู้อยู่อาศัย

โดยใช้ แบบสอบถาม กับผู้ครอบครองบ้านที่อยู่อาศัย
ในเรื่อง สถานภาพ บทบาท ของผู้อยู่อาศัย และ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องบางประการ

เกี่ยวกับรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ จำนวนผู้อยู่อาศัย สถานภาพของผู้อยู่อาศัย อาชีพของผู้อยู่อาศัย
ถิ่นฐานและการโยกย้าย รายได้ของครอบครัว ความพึงพอใจในบ้านที่อยู่อาศัย และ ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง อีก
บางประการ คือ ระยะเวลาการอยู่อาศัยบ้านหลังนี้ การก่อสร้างปรับปรุงบ้านที่เคยมี และ
ระบบการก่อสร้าง ที่ใช้

จัดเป็นหัวข้อใหม่โดยเรียงลำดับสถานะกับเวลาและอาชีพ ดังนี้ คือ

- สถานะการครอบครองที่อยู่อาศัย
- ภูมิสำเนาเดิมของผู้ครอบครอง
- การโยกย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย
- ระยะเวลาที่อาศัยอยู่บ้านหลังนี้
- การก่อสร้างปรับปรุงบ้านที่เคยมีมา
- ระบบการก่อสร้างที่ใช้
- จำนวนผู้อยู่อาศัยในบ้าน
- การประกอบอาชีพของผู้อยู่อาศัย
- รายได้ของครอบครัว
- ความพึงพอใจในบ้านที่อยู่ปัจจุบัน

ซึ่งจะกล่าวถึง ไปตามลำดับ

สถานะการครอบครองที่อยู่อาศัย จากข้อมูลที่รวบรวมมา 130 ครั้งเรือน พบว่า เกือบทั้งหมด
ของที่อยู่อาศัยในชุมชนหมู่บ้านนี้ ครอบครองโดยเจ้าของบ้านเอง หรือไม่ก็เป็น บุตร/คู่ครองของเจ้าของบ้าน
มีผู้อื่นที่ได้ครอบครองในฐานะผู้เช่าอยู่เพียง 1 ราย สำหรับผู้ครอบครองที่เป็น บุตร/คู่ครองของเจ้าของบ้าน
ซึ่งมีอยู่ 19 ราย แต่ตัวเจ้าของบ้านเองที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ อาศัยอยู่บ้านหลังอื่น ใน
จำนวนนี้มี 13 ราย ดังแสดงเป็นตารางแยกประเภทให้เห็น ในตารางที่ 2.1 ถึง 2.3

¹ระบบการก่อสร้าง ในที่นี้หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิธีดำเนินการเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย คือการใช้แรงงานคน เพื่อนบ้าน ช่างก่อสร้าง หรือผู้รับเหมา
ด้วยการสร้างเองและการว่าจ้างบุคคลดังกล่าว

สำหรับ ภูมิลำเนาเดิม ของผู้ครอบครองที่อยู่อาศัยในชุมชนหมู่บ้านนี้ จากข้อมูลที่รวบรวมมา 130 ครัวเรือน พบว่า เป็นครอบครัวที่มีผู้ครอบครองที่อยู่อาศัยมีภูมิลำเนาอยู่ที่นี้ตั้งแต่เดิม จำนวน 125 ราย มีผู้ที่โยกย้ายมาจากที่อื่น 4 ราย เป็นผู้เช่าอยู่ 1 ราย ที่มาอยู่เพราะมีญาติอยู่ที่นี้ ตามที่แสดงในตาราง 2.4

ส่วน การโยกย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย ในอดีตของผู้ครอบครองที่อยู่อาศัยในชุมชนหมู่บ้านนี้ ส่วนใหญ่ไม่เคยย้าย มีผู้ที่เคยย้ายไปอยู่อาศัยที่อื่นมา เพียง 9 ราย ในจำนวนนี้เป็นการย้ายไปอยู่อีกที่หนึ่ง หลายปี มีจำนวน 8 ราย และเป็นการย้ายหลายครั้งไปอยู่หลายแห่ง อีก 1 ราย คือผู้ที่เข้าบ้านอยู่และอยู่ที่นี้ยังไม่ถึง 3 ปี แต่ทำงานอยู่ในละแวกใกล้และมีญาติที่อยู่ที่นี่นานแล้ว ตามที่แสดงในตาราง 2.5 และ 2.6

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่บ้านหลังนี้ ของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นผู้ครอบครองที่อยู่อาศัยคือบ้านหลังปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่ อยู่มามากกว่า 20 ปี มีจำนวน 92 ราย ที่ได้อยู่มากประมาณ 10-20 ปี มีจำนวน 21 ราย และ ที่ได้ที่บ้านหลังนี้ไม่เกิน 10 ปี มีจำนวน 17 ราย ซึ่งเป็นบ้านปลูกใหม่เมื่อเร็ว ๆ นี้ 3-4 หลัง และ เป็นบ้านที่ปลูกมาไม่นานเกิน สิบปีประมาณ สิบกว่าหลัง ตามที่แสดงในตาราง 2.7

การก่อสร้างปรับปรุงบ้าน ซึ่งโดยเฉพาะการก่อสร้างและปรับปรุงโดยไม่ได้คำนึงถึงอายุของบ้าน พบว่า มีบ้านที่ยังไม่เคยปรับปรุง จำนวน 40 หลัง มีทั้งบ้านที่สร้างขึ้นมานับไม่ถ้วนมากนั้ และบ้านแบบดั้งเดิมที่สร้างมานานแล้วจำนวนหนึ่ง ที่ผู้ครอบครองมีอายุมากแล้ว (เกิน 70 ปี จนถึง 90 กว่า ก็ยังมี) ไม่ปรารถนาที่จะปรับปรุงและก่อสร้างใดๆเพิ่มเติมอีก , บ้านที่เคยปรับปรุงเพิ่มเติมมาแล้ว จำนวน 90 หลัง มีบ้านที่ปรับปรุงมามากกว่า 1 ครั้ง จำนวน 33 หลัง ซึ่งรวมถึงการก่อสร้างซ่อมแซมบ้านด้วย ทั้งหมด เป็นการก่อสร้างและปรับปรุงเกิน 20 ปีคือ ก่อน พ.ศ. 2521 จำนวน 9 หลัง มีบ้านที่ปรับปรุงสองครั้งอยู่ 1 หลัง , เป็นการก่อสร้างและปรับปรุงในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมา คือ พ.ศ. 2521-2530 จำนวน 29 หลัง ซึ่งมีบ้านที่ปรับปรุงสองครั้งอยู่ 4 หลัง , เป็นการก่อสร้างและปรับปรุงในช่วง 3-10 ปี คือ เมื่อ พ.ศ. 2531-2540 จำนวน 46 หลัง มีบ้านที่ปรับปรุงสองครั้งอยู่ 14 หลัง มีบ้านที่ปรับปรุงสามครั้งอยู่ 11 หลัง และ มีบ้านที่ปรับปรุง เกินสามครั้งอยู่ 3 หลัง , และ เป็นการก่อสร้างและปรับปรุงในช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมา คือ พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา จำนวน 6 หลัง ตามที่แสดงในตาราง 2.8 และ 2.9

ระบบการก่อสร้าง ที่ใช้ดำเนินการในการก่อสร้างและเพิ่มเติมปรับปรุง สำหรับบ้านที่กล่าว ถึง 90 หลัง นั้น เป็นการก่อสร้างปรับปรุงรวม 123 ครั้ง ก่อสร้างปรับปรุงโดยใช้แรงงานตนเองกับเพื่อนบ้านที่เป็นญาติๆกันมาช่วย โดยไม่ต้องจ้าง 5 ครั้ง ก่อสร้างโดยว่าจ้างช่างและแรงงานเป็นรายวัน จำนวน 81 ครั้ง ก่อสร้างโดยจ้างเหมาแรงงานดำเนินการ จำนวน 37 ครั้ง การจ้างช่างและแรงงาน รวมทั้งผู้ที่รับเหมาด้วยนั้น ส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี บางคนประกอบอาชีพช่างก่อสร้างเป็นหลัก และมีหลายคนทำงานก่อสร้างเป็นอาชีพรอง มีการจ้างผู้รับเหมาจากภายนอกมาไม่มากนัก ตามที่แสดงในตาราง 2.10

สำหรับ จำนวนผู้อยู่อาศัยในบ้าน ส่วนใหญ่ประมาณครึ่งหนึ่งของบ้านทั้งหมดที่สำรวจมา มีจำนวน 4-5 คน ต่อหนึ่งหลัง, บ้านที่มีผู้อยู่อาศัยอยู่ 4 คนมีจำนวนมากที่สุด คือ 37 หลัง รองลงมาเป็น บ้านที่มีผู้อยู่อาศัยอยู่ 5 คน มีจำนวน 31 หลัง ถัดมาคือบ้านที่มีผู้อยู่อาศัยอยู่ 3 คน มีจำนวน 29 หลัง ที่เหลือเป็น บ้านที่มีผู้อยู่อาศัยอยู่ 2 คน และ 6 คนขึ้นไป มีจำนวน 16 หลังเท่ากัน ทั้งนี้สมาชิกของครอบครัวส่วนหนึ่งที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในบ้าน เพราะไปเรียนต่อและอาศัยอยู่กับญาติในเมืองบ้าง ไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯบางจำนวนหนึ่ง ซึ่งไม่ได้รวบรวมไว้ในข้อนี้ แต่แยกไปไว้ในข้อที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจำนวนผู้อยู่อาศัยและการวิเคราะห์ทางสังคม

ผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้าน ประกอบด้วย พ่อ-แม่ สามี/ภรรยา ลูก ลูกเขย/ลูกสะใภ้ หลาน และ ญาติ โดยที่ผู้ตอบแบบสอบถาม 130 คนในฐานะผู้ครอบครองที่อยู่อาศัย มีพ่อหรือแม่ที่อาศัยอยู่ด้วยรวม 26 คน มีผู้ที่แต่งงานอาศัยอยู่กับสามีหรือภรรยา 85 ราย มีลูกอาศัยอยู่ด้วยหนึ่งคนถึงสี่คน 107 ราย มีลูกเขยหรือลูกสะใภ้อยู่อาศัยด้วย 32 ราย มีหลานอาศัยอยู่ด้วยหนึ่งคนถึงสี่คนรวม 38 ราย มีญาติอาศัยอยู่ด้วย 11 ราย โดยที่หัวข้อนี้ ผู้วิจัยไม่ได้คำนึงถึงโครงสร้างของสมาชิกในครอบครัวแยกเฉพาะแต่ละหลัง จึงไม่อาจนำข้อมูลไปวิเคราะห์เรื่องการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับโครงสร้างภายในของครอบครัว ได้แค่ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนและสถานภาพของสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น ไปใช้เชื่อมโยงกับ บทบาทของสมาชิกในครอบครัว ในการวิเคราะห์ต่อไป ตามที่แสดงในตาราง 2.11 และ 2.12

ส่วน อาชีพของผู้อยู่อาศัยในบ้าน พบว่า ในจำนวนบ้านที่ทำการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามมา 130 หลังนี้ มีบ้านที่ผู้อยู่อาศัยประกอบอาชีพหารายได้เพียงผู้เดียว จำนวน 28 หลัง มีบ้านที่ผู้อยู่อาศัยประกอบอาชีพหารายได้ช่วยกันสองคน จำนวน 52 หลัง มีบ้านที่ผู้อยู่อาศัยประกอบหารายได้สามคนขึ้นไปอยู่ในบ้าน จำนวน 44 หลัง รวมเป็นจำนวนของผู้ที่มีงานประกอบอาชีพทั้งหมดในที่นี้ 274 คน

มีอาชีพ เกษตรกรรม เป็นอาชีพหลัก 137 คน คิดเป็น 50%ของผู้มีงานทำ ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว 82 คน จากจำนวน 130 ครัวเรือน ที่สำรวจมา มีอาชีพ รับจ้างทั่วไป เป็นอาชีพหลัก 53 คน คิดเป็น 19.3%ของผู้มีงานทำซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว 12 คน จาก 130 ครัวเรือน มีอาชีพ ค้าขาย เป็นอาชีพหลัก 25 คน คิดเป็น 9.1%ของผู้มีงานทำ ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว 8 คน จาก 130 ครัวเรือน มีอาชีพ รับราชการ เป็นอาชีพหลัก 44 คน คิดเป็น 16.1%ของผู้มีงานทำ ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว 15 คน จาก 130 ครัวเรือน

จำนวนผู้ที่ประกอบอาชีพทั้งหมด 274 คน มีผู้ที่เพิ่งทำงาน 1-2 ปี จำนวน 19 คน มีผู้ที่ทำงานมานานแล้ว 3-10 ปี จำนวน 79 คน คิดเป็น 28.8%ของผู้มีงานทำ มีผู้ที่ทำงานมานานแล้ว 11-30 ปี จำนวน 130 คน คิดเป็น 47.4%ของผู้มีงานทำ และมีผู้ที่ทำงานมานานมาก น่าจะอยู่ในวัยที่เทียบอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป ทำงานมานานเกิน 30 ปี จำนวน 31 คน คิดเป็น 11.3%ของผู้มีงานทำ

ดังที่แสดงในตาราง 2.13 ถึง 2.15

รายได้ครอบครัว จากผู้อยู่อาศัยในครัวเรือน ที่มีงานทำหารายได้มาใช้ในครอบครัว พอดีกับการใช้จ่าย จำนวน 92 ครัวเรือน คิดเป็น 70.8%ของบ้านที่ได้สำรวจมา 130 ครัวเรือน ไม่พอใช้จ่าย 23 ครัวเรือน คิดเป็น 17.7%ของบ้านที่ได้สำรวจมา 130 ครัวเรือน มีเงินเหลือเก็บออม 10 ครัวเรือน คิดเป็น 7.7%ของบ้านที่ได้สำรวจมา 130 ครัวเรือน โดยรายได้ที่มีมานั้น แน่นนอนบ้างไม่แน่นนอนบ้าง ครอบครัวที่มีรายได้ค่อนข้างแน่นนอน มีอยู่ 47 ครัวเรือน คิดเป็น 36.2%ของบ้านที่ได้สำรวจมา 130 ครัวเรือน แต่อย่างไรก็ดี แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของรายได้ส่วนใหญ่ มีโอกาส ขึ้นๆลงๆ ตามภาวะราคาผลผลิตทางการเกษตร มีพวกที่รายได้เปลี่ยนแปลงในทางเพิ่มขึ้นตามลำดับ 17 ราย คือ ผู้ที่รับราชการและได้รับการบรรจุเป็นลูกจ้างประจำ ดังที่แสดงในตาราง 2.16 ถึง 2.18

สำหรับ ความพึงพอใจในบ้านที่อยู่ปัจจุบัน นั้น ได้นำข้อมูลจากแบบสอบถามมาประมวลผล ผนวกด้วยการ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างมาทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติม เพื่อที่จะได้ความชัดเจน และลงลึกในความคิดเห็น เกี่ยวกับทัศนคติและค่านิยมของผู้ครอบครองที่อยู่อาศัย

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามปรากฏพบว่า ผู้ครอบครองที่อยู่อาศัย มีความพึงพอใจบ้านที่อยู่อาศัยของตนเอง มาก เป็นส่วนใหญ่จำนวน 81 ราย คิดเป็น 62.3%ของบ้านที่ได้สำรวจมา 130 ครั้วเรือน ซึ่งมี 14 ราย พพอใจใน รูปแบบบ้าน มีอีก 52 ราย พพอใจในรูปแบบบ้านและอื่นๆ ประกอบกัน รวมเป็น 66 ราย , มี 6 ราย พพอใจใน วัสดุที่ใช้ มีอีก 48 ราย พพอใจในวัสดุที่ใช้และอื่นๆประกอบกัน รวมเป็น 54 ราย , มี 36 ราย พพอใจ ใน พื้นที่บริเวณ มีอีก 44 ราย พพอใจในพื้นที่บริเวณและอื่นๆประกอบกัน รวมเป็น 80 ราย ได้นำมาสรุปแยก ประเภท ดังตารางที่ 2.19 และ 2.20

ส่วนของสิ่งที่ไม่พึงพอใจนั้น ส่วนใหญ่จะเลือกมาเพียงข้อเดียวใน 3 ข้อที่ให้เลือก คือ มี 17 ราย ไม่พอใจใน รูปแบบบ้าน , มี 9 รายไม่พอใจในวัสดุที่ใช้ , มี 14 รายไม่พอใจในพื้นที่บริเวณ และมีผู้ไม่ตอบ ถึง 80 ราย ดังตารางที่ 2.21

และได้ทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติมให้มีความชัดเจนลึกซึ้ง ถึงทัศนคติและค่านิยม ในเรื่องความพึงพอใจ จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับที่อยู่อาศัย ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ดังมีรายละเอียดในหน้าถัดไปจากตาราง อันสุดท้าย

4.3 ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและค่านิยมของผู้อยู่อาศัย

ข้อมูลชุดสุดท้ายนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นข้อมูลเจาะลึก เสริมเพิ่มจาก การใช้ แบบสอบถามรวบรวมข้อมูล โดยการเตรียมประเด็นในการสัมภาษณ์ ซึ่งไม่ได้จัดทำโครงสร้างการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ

ได้สัมภาษณ์ ผู้ครอบครองที่อยู่อาศัย 40 หลังคาเรือน โดยการเจาะจงเลือกตัวอย่างที่มีการเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัยปรากฏเป็นที่น่าสนใจ และ ได้รับการแนะนำจากประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ที่เคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน ในหมู่บ้านที่ได้เข้าไปศึกษานี้ เป็นผู้ให้ข้อมูลได้ดี ลึกซึ้ง กว้างพอ เหมาะสมกับความต้องการ โดยถือว่าเป็น “ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ” (Key Informant) ไม่ได้เป็นตัวแทนของกลุ่มที่กำลังเก็บข้อมูล แต่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของกระแสหลัก (Mainstream) ของชุมชน⁵

ข้อมูลที่ได้มา มีความละเอียดหลากหลายที่ไม่สามารถนำมาวิเคราะห์เชิงสถิติได้ และ ตัวอย่างที่สัมภาษณ์มาก็มิได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างทางสถิติ จึงเป็นข้อมูลในลักษณะสำรวจแนวลึกที่อาจจะนำไปใช้ในการตั้งสมมติฐานทางสังคมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ได้พบและเน้นถึงในการวิจัย โดยมองจากภาพรวมและให้ความสำคัญกับความหมายของปรากฏการณ์ มากกว่า การมองข้อเท็จจริงของปรากฏการณ์ในแง่มุมใดแง่มุมหนึ่ง มีข้อมูลที่น่าสนใจและพอจะสรุปเป็นประเด็นรวมกันได้ดังนี้

เกี่ยวกับเรื่องลักษณะของที่อยู่อาศัย ที่เป็น บ้านตึกพื้นดินคคิน กับ บ้านไม้ยกพื้นสูง นั้น ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่รู้จักและมีความเห็นว่า บ้านไม้ยกพื้นสูงอยู่เย็นสบายดีกว่าบ้านตึกพื้นดินคคิน แต่ที่ไม่ได้สร้างแบบนั้นเพราะไม่มีวัสดุเดิมคือไม่เพียงพอที่จะสร้างได้ จะซื้อใหม่ทั้งหมดก็ไม่มีทุนพอ ถ้าจะสร้างเป็นคอนกรีตยกพื้นสูงก็ต้องใช้เงินมากเหมือนกัน

พื้นคอนกรีตอยู่แล้วแต่ทำอาคารฯ และถ้าเป็นพื้นคอนกรีตคคินมักจะเปียกชื้นจากไอน้ำในดินใต้พื้นนั้น แต่ผู้สูงอายุ เกิน 70 ปี มีความต้องการอยู่อาศัยในบ้านชั้นล่าง ที่ต่อเติมขึ้นมาที่หลัง หรือ สร้างใหม่เป็นบ้านชั้นเดียวคคิน เนื่องจากไม่สะดวกในการขึ้นลงบันได

มีบ้านบางหลังเป็นบ้านพื้นคอนกรีตคคินแต่ได้ทำพื้นไม้วางยกสูงขึ้นมาประมาณ 30-40 เซนติเมตร บอกมาว่าอยู่สบายกว่าพื้นปูน พอจะป้องกันสัตว์เลื้อยคลานได้ และไม่ลำบากมากในการขึ้นลง ไม่ต้องใช้บันได

เกี่ยวกับความพอใจในบ้านที่อยู่อาศัย นั้น ผู้ครอบครองที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีความพอใจในบ้านของตัวเอง เพราะความเป็นเจ้าของและความผูกพันเคยชิน ถึงแม้ว่าบ้านบางหลังมีสภาพบางประการหรือบางส่วนของบ้านอยู่ในสภาพที่ไม่ดี เช่น หลังคารั่ว บ้านมีสภาพเก่าแล้ว ภายในบ้านคคินแคบ น้ำหลากท่วมในหน้าฝน ห้องที่ต่อเติมทำค้างอยู่ยังไม่เสร็จ ฯลฯ

สิ่งที่ผู้ครอบครองที่อยู่อาศัยทั่วไปต้องการ คือ ความแข็งแรงมั่นคงของบ้าน ในขณะที่ผู้ครอบครอง บ้านแบบสมัยใหม่ ที่มีอยู่จำนวนไม่มากมักจะต้องการความสวยงามมาก่อน เจ้าของบ้านผู้ครอบครองที่อยู่อาศัยทั่วไป ใ้วิธีปรับปรุงบ้าน แบบอยู่ไปทำไปตามกำลังทรัพย์ที่มี มีความคิดจะต่อเติมโน่นนี่ โดยไม่อยากจะย้าย รอให้มีเงินแล้วก็จะทำ ยกเว้นผู้ครอบครองที่มีอายุมาก ลูกหลานแยกครอบครัวออกไปหมดแล้วจะไม่อยากต่อเติมหรือปรับปรุงอะไรอีก แต่ถ้าลูกหลานจะทำอะไรก็ตามใจ

ข้อมูลรายละเอียดอื่นๆ ได้นำมาวิเคราะห์และขยายความแทรกอยู่ในเนื้อหาของกรวิจัย บทถัดไป

⁵ สุภาวงศ์ จันทวานิช , วิจัยเชิงคุณภาพ หน้า 79